

تحلیل تغییر سبک زندگی عشایر اسکان یافته در کانون های توسعه اسکان روستایی (مورد مطالعه: عشایر اسکان یافته شهرستان خواف)

حمداالله سجاسی قیداری* - دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

داوود مهدوی - استادیار گروه آموزش جغرافیا، دانشکده علوم اجتماعی و انسانی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

فاطمه اکبری - کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

تاریخ دریافت: ۲۷ آبان ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۲۳ دی ۱۴۰۳

چکیده

مقدمه: جوامع مختلف انسانی بر اساس دارایی ها، منابع در دسترس، شرایط محیطی، محیط اجتماعی، پیشینه فرهنگی دارای سبک های زندگی منحصر به فرد می باشند. اما تغییر وضعیت در شرایط زندگی به واسطه مهاجرت و... می تواند زمینه ساز تغییراتی در سبک زندگی باشد و در شرایطی نیز گویای گذار از سبکی به سبک دیگر است. یکی از جوامعی که این تغییرات در سبک زندگی آنان را می توان مشاهده نمود، جوامع عشایری اسکان یافته می باشد.

هدف پژوهش: پژوهش حاضر، با هدف بررسی و تحلیل تغییر در سبک زندگی عشایر اسکان یافته در روستا انجام شد.

روش شناسی تحقیق: برای رسیدن به هدف پژوهش از روش شناسی توصیفی - تحلیلی مبتنی بر مطالعات اسنادی و پیمایشی (پرسشنامه محقق ساخته) استفاده شد. جامعه آماری پژوهش را ۲۰۹ نفر از خانوارهای عشایری اسکان یافته شهرستان خواف تشکیل داده اند که با روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب شدند. تحلیل داده ها در دو سطح توصیفی و استنباطی و با استفاده از آزمون های آماری تی تک نمونه ای، خی دو، فریدمن و نیز مدل اولویت بندی کوپراس انجام گرفته است. پایایی ابزار اندازه گیری با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۵۰) تأیید شد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: قلمرو جغرافیایی تحقیق شامل زیست بوم عشایر اسکان یافته شهرستان خواف یکی از پنج زیست بوم ایلخانی استان خراسان رضوی می باشد که دارای شش کانون توسعه اسکان عشایر بنیاد، کال شور، ده خطیب، چاه زول، نهور و موسی آباد می باشد.

یافته ها و بحث: یافته های این پژوهش با استفاده از آزمون T تک نمونه ای حاکی از آن است که تغییر سبک زندگی عشایر اسکان یافته در همه متغیرها بالاتر از سطح مطلوب (میانگین عددی ۳) هستند که نشانگر این است که این تغییر بعد از اسکان عشایر در همه ابعاد صورت گرفته است.

نتایج: نتایج تحقیق با استفاده از مدل اولویت بندی کوپراس نشان داد که بین روستاهای مورد مطالعه، روستای نهور با بیشترین امتیاز در رتبه اول و روستای ده خطیب در رتبه دوم و روستای کال شور در پایین ترین رتبه تغییر در سبک زندگی قرار دارند.

کلیدواژه ها: تغییر، سبک زندگی، عشایر، کانون های اسکان، مدل کوپراس، شهرستان خواف.

مقدمه

سبک زندگی^۱ الگو و روشی است که در متن خاص جغرافیایی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و مذهبی شکل می‌گیرد. سبک زندگی به ویژگی‌های ساکنان یک منطقه در زمان و مکان خاص گفته می‌شود. این شامل رفتارها و عملکردهای روزمره افراد در شغل، فعالیت‌ها، تفریح و رژیم غذایی است (Farhud, 2015: 1442-1443). سبک زندگی در نگاهی کلان، به الگویی منحصر به فرد از ویژگی‌ها و عاداتهای رفتاری انسان در زندگی روزمره و موقعیت‌های اجتماعی اشاره دارد. در سطح انضمامی، سبک زندگی نسبت بزرگی با زندگی جاری و روزمره دارد که در اشکال مختلف زندگی مانند: سبک پوشش، سبک خوردن، سبک موسیقی، سبک فراغت، سبک یادگیری و سبک مدیریت به کار می‌رود. (ابراهیم آبادی، ۱۳۹۲: ۳۴). بنابراین سبک زندگی به خانه و اثاثیه محدود نمی‌شود و تمام چیزها مانند الگوهای روابط اجتماعی، سرگرمی، مصرف و لباس را در بر می‌گیرد و نگرش‌ها، ارزش‌ها و جهان بینی فرد و گروهی که عضو آن است را منعکس می‌کند (Thyra C uth, 1996: 3). هرچند در سال‌های اخیر مفهوم سبک زندگی بیشتر توسط رویکردهای جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی و در حوزه‌ی الگوهای مصرف و کاربرد آن در میان گروه‌ها و طبقات گوناگون اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته است، اما سرچشمه‌های آن را باید در روانشناسی جستجو کرد (ابراهیم آبادی، ۱۳۹۲: ۳۴). آدلر^۲ نخستین کسی است که به روشنی به بحث درباره‌ی مفهوم سبک زندگی پرداخته است. او با دیدگاهی روانشناختی، تعریفی از سبک زندگی ارائه داد که مبتنی بر فرد به عنوان پدیده‌های واحد و کامل بود. از این منظر، ارزش‌های فرد، نقش تعیین کننده‌ای در سبک زندگی او دارند و به تعداد افراد انسانی، می‌توان سبک زندگی متصور بود (Veal, 2000: 4 & Bell, 2005: 3). کلاکھون^۳ سبک زندگی را مجموعه‌ها یا الگوهای خودآگاه و دقیقاً توسعه یافته ترجیحات فردی در رفتار شخصی مصرف کننده تعریف می‌کند. مک‌کی^۴ سبک زندگی را الگویی برآمده از ارزش‌ها و باورهای مشترک یک گروه یا جامعه می‌داند که به صورت رفتارهای مشترک ظاهر می‌شود. ونزل^۵ سبک زندگی را عبارت از کلیت الگوهای رفتاری و تمایل هنجاری می‌داند که از طریق فرایندهای اجتماعی تکامل می‌یابند (الف و سالمی، ۱۳۹۱: ۲۰). گیدنز نیز سبک زندگی را مستلزم مجموع‌های از عادات و جهت‌گیری‌ها و برخوردار از نوعی وحدت می‌داند که علاوه بر اهمیت خاص خود از نظر تداوم امنیت وجودی- پیوند بین گزینش‌های فرعی موجود در یک الگوی کم و بیش منتظم را نیز تأمین می‌کند. (گیدنز، ۱۳۸۷: ۳۶). وی معتقد است هر چه محیطی که فرد در آن زندگی می‌کند پسانستی تر باشد به همان میزان نیز دغدغه‌های سبک زندگی، در مرکز تشخیص فرد قرار می‌گیرد. در واقع وی معتقد است، مفهوم سبک زندگی فقط در جوامع مدرن و پسامدرن امکانپذیر است و نه در جوامع سنتی چرا که سبک زندگی مستلزم وجود حق انتخاب برای کنشگران است اگر حق انتخاب نباشد، نمی‌توان از سبک زندگی صحبت کرد (تقی زاده و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۷۰). بر این اساس می‌توان گفت که سبک زندگی از حوزه‌هایی است که با تحولات اجتماعی و اقتصادی و نیز پیشرفت‌های تکنولوژیکی و گسترش ارتباطات عصر حاضر در معرض تغییرات اساسی و شتابان قرار گرفته است در اثر این فرآیند، تغییراتی در عادات واره‌های نسل جدید در عرصه‌های مختلف زندگی ایجاد شده است که نمود عینی آن را می‌توان در جلوه‌های گوناگون سبک زندگی، از جمله خوراک، پوشاک و گذران اوقات فراغت و... مشاهده نمود. (علی‌پور و ولیزاده زرنقی، ۱۳۹۹: ۳۰) بر این اساس و با توجه به روند رو به رشد فن‌آوری‌های تکنولوژی در عصر جدید می‌توان به یقین بیان نمود که جوامع بشری با استفاده از ابزارهای کنونی به راحتی هر چه تمام تر با یکدیگر در ارتباط و تعامل هستند و همین امر باعث شده تا سبک‌ها و روش‌های زندگی جدیدی در سطح دنیا در حال گسترش و انتقال می‌باشند (فتحی و مختارپور، ۱۳۹۳: ۱۰۲). الگوی مصرف، وسایل خانگی، تزئینات منزل، خوراک، پوشاک و... که می‌توان از آن‌ها به عنوان سبک زندگی نام برد، در این سال‌ها به شدت تغییر کرده است. این تغییرات در جامعه روستایی نسبت به جامعه‌ی شهری از شتاب بیشتری برخوردار بوده است به طوری که می‌توان از آن به عنوان «شهری شدن روستا» نام برد (ازکیا و رودبارکی، ۱۳۸۸: ۲۴۳). در این راستا امروزه یکی از سبک‌های زندگی که روزبه‌روز از تعداد زندگی به این سبک کاسته می‌شود، سبک زندگی عشایری است. (Zhang at al., 2020: 3). شیوه کوچندگی و عشایری نیز به عنوان اولین نظام اجتماعی و یکی از قدیمی ترین روش‌های زندگی بشری در تمامی ابعاد اجتماعی و اقتصادی خود با تغییر و تحول مواجه بوده است (عزیزی، ۱۴۰۲: ۵۳۵). بررسی زندگی عشایر نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر جوامع عشایری کشور به دلیل عوامل متعدد، کوچ‌نشینی را کنار گذاشته و به یکجانشینی و اسکان روی آورده‌اند (حاجی‌علیزاده، ۱۴۰۲: ۸۲). این در حالی است

¹ Life Style² Adler³ Clockhon⁴ Mckee⁵ Wenzel

که در عصر حاضر که جامعه جهانی به لحاظ پیچیدگی پدیده‌های اجتماعی و اقتصادی با سرعت غیر قابل کنترلی در مسیر تکامل خود قرار دارد و هر روز تغییر و تحولات گوناگونی در جوامع بشری رخ می‌دهد، واقعیت این است که جامعه عشایری نمی‌تواند از روند تغییرات دور بماند و به زندگی خود ادامه دهد (شکور و رضایی، ۱۳۸۹: ۱۲۵). بنابراین متاثر از جریان تغییر و تحولات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، سبک زندگی و شیوه زندگی کوچپندی و عشایری به عنوان اولین نظام اجتماعی و یکی از قدیمی‌ترین روش‌های زندگی بشری در تمامی ابعاد اجتماعی و اقتصادی خود با تغییر و تحول مواجه بوده است (مهدوی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۴۳). در این راستا، نوع برنامه‌ریزی و سیاستگذاری در ارتباط با جامعه عشایر نیز می‌تواند بر ساختار اجتماعی و یا نقش آنها در اقتصاد ملی تاثیرگذار باشد. یکجانشینی و به عبارت دیگر، اسکان یافتن عشایر تحولات متعددی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی مناطق می‌گذارد، که از مهمترین آنها تغییر در سبک زندگی حاصل از آن می‌باشد.

لازم به ذکر است که اسکان عشایر فرایندی است که طی آن شیوه معیشت و زندگی جامعه کوچرو تغییر و تحول می‌یابد، این تحول هرچند به صورت ظاهری با ترک کوچروی و یکجانشینی در مسکن ثابت شناخته می‌شود، در بطن خویش ناظر بر تغییرات اساسی در مبانی فرهنگی، اجتماعی - اقتصادی و زیستی زندگی عشایر است. فرایند اسکان ممکن است به صورت درونزا و خودجوش تحت تاثیر نوگرایی جامعه کوچرو و یا به صورت برونزا بر اثر مدرنیسم دستوری و برنامه‌های تشویقی دولت و یا تاثیر همزمان هر دو عامل روی دهد (ریاحی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۷). اجرای استراتژی اسکان عشایر منجر به ورود آنان به اقتصاد پولی شده و آنها را از انزوای سنتی می‌رهاند و رفته‌رفته با اقتصاد ملی ادغام می‌نماید. طرح ساماندهی عشایر از طریق ایجاد اشتغال درصد بالایی از افراد عشایر (شامل دامداران کوچک، خوش‌نشینان جوانان بیکار و...) را شاغل گردانیده و در واقع به عنوان عاملی برای کاهش فقر عمل نماید. با ایجاد اشتغال (کشاورزی، دامداری و...) از طریق ساماندهی، شاهد افزایش درآمد و تاثیر غیر مستقیم طرح بر تقلیل روند نابرابری اجتماعی در جامعه‌ی عشایری و نیز تامین حداقل قابل قبول غذا (امنیت غذایی) و حتی رژیم غذایی عشایر و سایر خدمات مانند بهداشت، آموزش، مسکن و حتی بهبود بهره‌وری خواهیم بود (سلطانی، ۱۳۸۷: ۲-۱۹). کانون اسکان عشایری هم به محدوده‌ای از زیست بوم اطلاق می‌گردد که بر اساس نتایج مطالعات سازمان امور عشایر یا مشاورین صلاحیت دار، دارای منبع، امکانات و استعدادهای لازم برای ایجاد اشتغال یا اسکان عشایر باشد. این کانون‌ها به عنوان یکی از واحدهای برنامه‌ریزی برای سازماندهی عشایر به دو نوع شامل کانون توسعه هدایتی (برنامه‌ریزی شده) و کانون توسعه اسکان خود جوش تقسیم می‌شوند (سازمان امور عشایر ایران، ۱۳۹۶: ۲). بنابراین اسکان عشایر، یک مسئله اجتماعی و انسانی می‌باشد. این سیاست، کاملاً یک جانبه و در راستای یکجانشین کردن عشایر و تغییر در صورت بندی اجتماعی آنان صورت گرفته است (آسایش و مشیری، ۱۳۸۷: ۳۵) و پرداختن به آن سابقه تاریخی داشته و به دلایل مختلف دارای اهمیت فراوان است (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۰: ۲۹۱). به طور کلی دلایل اسکان را می‌توان اقدامات رضاخان (تخته‌قاچاق کردن عشایر)، طرح ساماندهی خروج دام از جنگل، نفوذ فرهنگ و ساختار شهری، اصلاحات ارضی، عدم توانایی مالی همراه با از دست دادن دام‌ها، ملی کردن جنگل‌ها و مراتع بیان کرد (قربانی و رفیع فر، ۱۳۸۶: ۶۵).

در حقیقت اسکان عشایر آغازی برای یک تحول بنیادین در ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه عشایر به حساب می‌آید (رضایی، ۱۳۹۸: ۵) و موجب شده تغییراتی (بعضاً اساسی) در آن جامعه بوجود بیاید، تغییراتی که علاوه بر الگوی مصرف، در ساختارهایی چون سبک پوشش و لباس، آرایش، تغذیه، بهداشت، گفتار و گذران اوقات فراغت (که مجموعه سبک زندگی را شامل می‌گردد) دیده می‌شود. بسیاری از کانون‌های روستایی و عشایری (از جمله قشلاق باغ قره شهرستان ساوه) از ظواهر مدرنیته و کاربرد فناوری‌هایی همچون برق و آب و وسائل ارتباطی مانند تلویزیون، اتومبیل و غیره بهره‌مند شده‌اند؛ این بهره‌مندی در واقع به معنای تغییر و دگرگونی در الگوی مصرفی عشایر و تغییرات نسبی بوجود آمده در سبک زندگی جامعه عشایری است که با گذشته آنها مغایرت کامل دارد و سبک زندگی نوین را تجربه کنند (صلاحی اصفهانی و خجسته نسب، ۱۳۹۳: ۱۶۳).

کشور ایران بنا به موقعیت خاص جغرافیایی خود و همجواری با اقوام کوچ‌نشین به ویژه از سمت شمال و شمال شرقی پذیرای کوچ‌نشینان بوده از این رو یکی از مهمترین مناطق کوچ‌نشینی در جهان به شمار می‌رود (مشیری مولائی، ۱۳۸۶: ۳۳) به‌طوری‌که هم اکنون اگرچه نسبت محدودی از جمعیت کشور را دارا هستند (جمعیتی حدود ۲ درصد)، ولی به اقتضای شیوه زیست، قلمرو وسیعی از کشور، فضاهای زیستی عشایر است (سازمان امور عشایر ایران، ۱۳۹۶: ۴).

امروزه، جامعه عشایر ایران به عنوان یک واقعیت اجتماعی و بخشی از ساختار تاریخی - فرهنگی فعال از پیکره جامعه ملی است. به گونه‌ای که هر چند نسبت جمعیت آنان کمتر از جمعیت شهرها و روستاها است، اما تاثیر اقتصادی، اجتماعی و نقش دفاعی و مرزداري آنان انکار ناپذیر

است (جعفری و همکاران، ۱۴۰۲: ۶۸). این بخش از جمعیت کشور از دیرباز دارای سبک‌های منحصر به فردی می‌باشند که متمایز کننده زندگی آنها با ساکنان شهری و روستایی می‌باشد. سبک زندگی که کوچک مقیاس بودن دارایی‌ها، متحرک بودن، عدم وابستگی مکانی، همگرایی اجتماعی، قناعت‌پیشگی، خودکفایی و... از ویژگی‌های اساسی آن می‌باشد.

جامعه عشایری شیوه زیستی متفاوت و جدای از شیوه زیست شهری و شیوه زیست روستایی است. این جامعه عبارت است از جامعه انسانی نسبتاً خوداتکا و خودبسته که ساخت اجتماعی قبیله‌ای دارد و عموماً زندگی خود را از شغل دامداری اداره می‌کنند. لذا سبک زندگی جامعه عشایری در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و زیست محیطی دارای ویژگی‌های منحصر به فرد می‌باشد.

ویژگی‌های اقتصادی عشایر: دامداری به عنوان فعالیت غالب جهت بقا زندگی کوچ‌نشینان به شمار می‌رود که از طریق آن محصولات دامی و فرآورده‌های شیری و پشم و تولید می‌شود و از نظر پرورش دام یک نیروی مهم اقتصادی به شمار می‌روند (مشیری و مولائی، ۱۳۸۶: ۶۰). این جامعه تلاشگر نقش مهمی در فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی دارد. جامعه عشایری کشورمان با ۱۱۱۵۰۴۱ نفر جمعیت (حدود ۴/۱ درصد جمعیت کشور)، با در اختیار داشتن ۶۳ میلیون دام سبک (۲۹ درصد کل دام سبک ایران)، تولید ۱/۸ درصد شیر و ۳۵ درصد صنایع دستی کشور، تولید ۲۰ درصد گوشت قرمز، مالکیت ۵۶۰ هزار هکتار از اراضی کشاورزی (آبی و دی) و به ویژه استقرار در ۹۶۳ هزار کیلومتر مربع از فضای جغرافیایی کشور، را بر عهده دارند (جمینی و دهقانی، ۱۴۰۲: ۴). از ۹۶۱۳۷۷ نفر جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در جامعه عشایری، ۷۱۳۴۲۵ نفر (معادل ۷۴،۲ درصد) را جمعیت فعال تشکیل می‌دهند. امرار معاش عشایر کوچنده وابسته به فعالیت دامداری است و اصلی‌ترین هدف آن‌ها از کوچ نیز استفاده از منابع طبیعی برای چرای دام‌ها است. (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰)

ویژگی‌های اجتماعی عشایر: جامعه عشایری دارای سه ویژگی اصلی است: ساخت اجتماعی و قبیله‌ای، اتکای معاش به دامداری، شیوه زندگی مبتنی بر کوچ. عشایر به جماعتی از مردم اطلاق می‌گردد که دارای سازمان اجتماعی مبتنی بر گروه‌های خویشاوندی بوده و افراد آن ضمن احساس تعلق به این سازمان، عموماً جایگاه خویش را نیز در آن می‌دانند (سنایی مقدم و محمدی یگانه، ۱۳۹۶: ۳۴۵). در زندگی عشایری عمده فعالیت‌های سنگین بر عهده زنان عشایر است. خانواده‌های عشایری اکثراً پرجمعیت هستند و هر یک از اعضای خانواده مشغول کمک به خانواده‌ها هستند. (کیانی و همکاران، ۱۴۰۱) مطابق آخرین نتایج سرشماری عشایر کشور در سال ۱۳۹۹ تعداد جمعیت عشایر کشور برابر با ۱۱۱۵۰۰۰ نفر برآورد شده است که از این تعداد ۵۹۱۷۹۵ نفر مرد و ۵۲۳۲۴۶ نفر زن بوده‌اند (سازمان امور عشایر ایران، ۱۴۰۰) ۶۳ درصد افراد ۶ ساله و بیشتر جامعه عشایر کوچنده باسواد و بقیه بی‌سوادند. نرخ باسوادی در مردان ۷۰،۹ درصد و در زنان ۵۴،۸ درصد است. (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰)

ویژگی‌های زیست محیطی عشایر: همزیستی و تعامل با محیط زیست، دانش بومی گسترده، مقررات عرفی و کوشش مداوم برای انطباق و سازگاری شیوه زندگی با شرایط و مقتضیات اقلیمی-جغرافیایی هر منطقه باعث شده است که شکل زندگی و معیشت، نظام کوچ و استقرار و فنون بهره‌برداری از منابع طبیعی، در بین گروه‌های عشایری اشکال مختلف به خود بگیرد. (سازمان امور عشایر ایران، ۱۳۹۶). در دهه‌های اخیر با توجه به تحولات رخ داده در زندگی شهری و روستایی و سخت شدن شرایط کوچ زمینه ساز یکجانشینی عشایر را فراهم ساخته است. در حقیقت جامعه عشایری ایران، در مرحله گذار از سبک زندگی سنتی به سبک زندگی نوین (یا شهری و روستایی) قرار دارد، و با برخورداری از دستاوردهای فناوریانه دنیای مدرن، زندگی جدیدی را تجربه میکند (صلاحی اصفهانی و خجسته نسب، ۱۳۹۳: ۱۶۱).

اسکان عشایر از جمله طرح‌هایی است که قبل و بعد از انقلاب اسلامی در ایران به اجرا درآمده و در هر دوره حساسیت‌های زیادی به همراه داشته است (ریاحی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۵). منظور از اسکان همان عشایر متمایل به اسکان که در یک نقطه استقرار می‌یابند و از لحاظ اقتصادی و اقلیمی به آن محل وابسته می‌شوند، اما قادر خواهند بود برای تکمیل امرار معاش خود در دیگر نقاط نیز فعالیت کنند (شاطری و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۹). اسکان دائم عشایر به عنوان یک سیاست، از دوره رضاخان آغاز شد که در برخی مواقع به صورت اجباری و در برخی مواقع به صورت اختیاری صورت پذیرفته است. اما آنچه مسلم و اساسی تلقی می‌شود، تغییر شیوه و سبک زندگی به دنبال اسکان یابی عشایر می‌باشد. به‌طوری‌که در دهه‌های اخیر در نتیجه تحولات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کشور، جامعه‌ی عشایر دستخوش تغییر شده است که علل تغییر و تحولات زندگی عشایری را می‌توان به دسترسی نداشتن به خدمات ضروری اولیه، ناهمخوانی حمل و نقل سنتی با حمل و نقل ماشینی، تغییر کاربری مراتع و تبدیل مراتع به زمین‌های کشاورزی، افزایش جمعیت و احشام عشایر و... بیان کرد (مهردوی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۴). لذا مسئولان دولتی امور عشایر کشور جهت رفع کاستی‌ها و چالش‌های زندگی کوچ‌نشینان زمینه‌ی اسکان را به جامعه عشایری کشور پیشنهاد نموده‌اند و اقدامات و برنامه‌های گسترده‌ای را در نقاط مختلف کشور در راستای اسکان عشایر اجرا نموده‌اند. استراتژی ساماندهی عشایر را می‌توان نوعی راهبرد توسعه‌ی مناطق عشایری دانست که با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی مناطق عشایری

تدوین شده است و در پی دستیابی به اهداف استراتژی‌های رشد، توزیع و زیست محیطی انتخاب گردیده است (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۶: ۲). اسکان اگر به عنوان شیوه ای برای ایجاد تحول و بهبود زندگی عشایر مطرح گردد و الزامات و ابزار آن نیز فراهم شود، می‌تواند توفیق یابد (آیین نامه ساماندهی عشایر، ۱۳۹۱: ۱). این طرح با سهیم کردن عشایر در منافع طرح، باعث مشارکت هر چه بیشتر آنان در برنامه‌های توسعه‌ی منطقه ای شده و استعدادهای آنها را در زمینه فعالیت های اجتماعی شکوفا می‌سازد. اجرای این استراتژی منجر به ورود آنان به اقتصاد پولی می‌شود و آنها را از انزوای سنتی می‌رهاند و رفته‌رفته با اقتصاد ملی ادغام می‌نماید و از طریق ایجاد اشتغال می‌تواند درصد بالایی از افراد عشایر (شامل دامداران کوچک، خوش‌نشینان جوانان بیکار و...) را شاغل گردانیده و در واقع به عنوان عاملی برای کاهش فقر عمل نماید (سلطانی، ۱۳۷۸: ۱۹-۲). هم‌چنین اسکان‌یابی عشایر زمینه ساز تغییرات در سبک زندگی آنان از جنبه‌های گوناگون مانند دسترسی به خدمات آموزشی، بهداشتی، مسکن سالم و... را فراهم می‌سازد که متفاوت از شرایط عشایری می‌باشد. از طرفی این اسکان عشایر سبک و نحوه ارتباط آنها با محیط زیست پیرامون و منابع موجود را دگرگون ساخته و از جهاتی می‌تواند به پایدارسازی محیطی به جهت کاهش چرای دام کمک کند. در زمینه موضوع مورد بحث مطالعات مختلفی در داخل و خارج از کشور انجام پذیرفته که در جدول ۱ به برخی از آنها اشاره می‌شود.

جدول ۱. پیشینه تحقیق

نام نویسنده و سال	عنوان مقاله	خلاصه نتایج
منصوری، شاطری مفید فال و سلیمان (۱۴۰۰)	تحلیلی بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی عشایر اسکان یافته و پیامدهای اجرای طرح برنامه‌ریزی شده اسکان (مورد: کانون اسکان گودگپ شیراز)	یافته‌ها نشان داد که اسکان عشایر، باعث افزایش شاغلان بخش کشاورزی، کاهش شدید تعداد دام و درآمد حاصل از دامداری، بهبود وضعیت پوشش گیاهی، بهبود دسترسی به خدمات رفاهی، بهبود وضعیت سواد، افزایش اهمیت مشارکت زنان در مشاغل خانگی و صنایع دستی و کاهش آن در بخش دامداری و کشاورزی، افزایش تمایل زنان به تحصیل و حضور در اجتماع و کاهش میزان مولید و مرگ و میر در کانون اسکان گردیده است.
علی پور و ولیزاده زرنقی (۱۳۹۰)	بررسی تغییرات سبک زندگی روستای روزی با تاکید بر آراء بوردیو	نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سبک زندگی نسل اول تغییر مهمی نداشته و همچنان از الگوهای سنتی پیروی می‌کند اما سبک زندگی نسل دوم و به ویژه نسل سوم شاهد تغییرات اساسی بوده است به نحوی که به سبک زندگی مصرفی به گونه‌ای که در شهرها رواج دارد و استفاده از تکنولوژی‌های پیشرفته ارتباطی و رسانه‌های به میزان زیادی دیده می‌شود.
اصغری لقمجانی و نسیمی (۱۳۹۷)	واکاوی تغییرات نسلی در سبک زندگی جامعه عشایری (مطالعه موردی: طایفه بایاری، استان کهگیلویه و بویراحمد)	نتایج حاصل بیانگر تفاوت معناداری بین دو نسل جامعه عشایری از منظر مؤلفه‌ها و عادت‌واره‌های سبک زندگی می‌باشد که تا حدی به شکاف نسلی منجر شده است. بیشترین تغییر را در دو مؤلفه‌ی سطح مشارکت و بهداشت بوده است و در ارتباط با به کارگیری لهجه، تفاوت معناداری در بین افراد دو نسل مشاهده نشده است.
دهقانی (۱۳۹۶)	تحلیل پیامدهای جهانی شدن بر ابعاد زندگی جوامع عشایری اسکان یافته (مورد پژوهی: کانون های اسکان عشایری استان فارس)	نتایج به دست آمده نشان داد که اثرات جهانی شدن در همه ابعاد بر جامعه سنتی عشایر اسکان یافته موثر بوده است و بین اثرات جهانی شدن با تغییرات در زندگی عشایر اسکان یافته در روستاهای مورد مطالعه رابطه معنادار وجود دارد. نتایج رگرسیون گام به گام نشان می‌دهد که بخش اجتماعی با مقدار بتای ($b = 0/821$) بیشترین تاثیر را از جهانی شدن داشته است. در بعد اجتماعی استفاده از ماهواره با میانگین (۳/۳۵)، در بعد اقتصادی شاخص تقلید از سبک زندگی شهری با میانگین (۳/۲۵) و در بعد فرهنگی شاخص استفاده از دکوراسیون های جدید در منزل با میانگین (۳/۳۴) بیشترین تاثیرپذیری را داشته است.
کرمی و دریگوندی (۱۳۹۵)	بررسی اثرات اقتصادی- اجتماعی اسکان عشایر بر خانوارهای اسکان یافته در استان لرستان	یافته‌های پژوهش نشان داد که اسکان عشایر بر نرخ باسودای، میزان زمین زراعی، تعداد واحد دامی، نوع شغل، سطح برخورداری از امکانات فرهنگی-اجتماعی، امکانات بهداشتی- درمانی و امکانات رفاهی و خدمات بیمه‌ای خانوارهای عشایر اسکان یافته تاثیر مثبت و بر وضعیت اشتغال و میزان درآمد آنها تاثیر منفی داشته است.
صلاحی اصفهانی گیتی	تغییرات نسلی سبک زندگی در جامعه عشایری نمونه	نتایج بدست آمده نشان می‌دهند، با وجود اینکه بین نسل‌های مختلف جامعه عشایری مورد مطالعه، تفاوت معناداری از نظر مولفه‌های سبک زندگی وجود دارد و تفاوت ها

به شکاف و گسست نسلی منجر شده است. مولفه‌های سبک زندگی در میان نسل سوم، متفاوت از دو نسل دیگر است. همچنین پر رنگ تر شدن نقش نسل جوان در عرصه تصمیم‌گیری‌ها با استقبال روبرو شده و نسل‌ها در به کارگیری سبک زندگی نوین، همراه بوده‌اند، که مسیر این تغییرات به سمت افزایش تقاضا برای خرید کالاهای مصرفی بوده و ضرورت تزئینی وسایل زندگی بیشتر از ضرورت کارکردی آنهاست.	موردی: قشلاق قره باغ شهرستان ساوه	خجسته نسب حمید/۱۳۹۳
نتایج نشان داد که خانوارهای روستایی و عشایری از پنج راهبرد معیشتی زمان شده است. فرصت‌ها، مشوق‌ها و فشارها باعث تغییر معیشت ۷۰٪ خانوارهای روستایی و عشایری طی زمان شده است. افزون بر این، تحصیلات، مالکیت دارایی‌های فیزیکی و دسترسی به زیرساخت‌ها از عامل‌های موثر بر انتخاب راهبردهای سودآور بوده است.	راهبردهای معیشتی و پویایی و تغییرات در جامعه روستایی و عشایری کامبوج	Jiao et al. ۲۰۱۷
یافته‌های وی حاکی از آن است که وجود نیروی کار خانوار جامعه و تحول معیشت انجام داده خصوصاً جوانان، دسترسی به زمین‌های حاصلخیز و مالکیت احشام مانع تصمیم برای تحول شبکه روستاییان شده است. افزون بر آن نسبت خانوارهای غیر کشاورز در این اجتماع به طور قابل توجه و مثبت، معیشت روستاییان را تحت تأثیر قرار داده است.	تغییر سبک زندگی و معیشت روستایی	Bhaundaar i, 2013

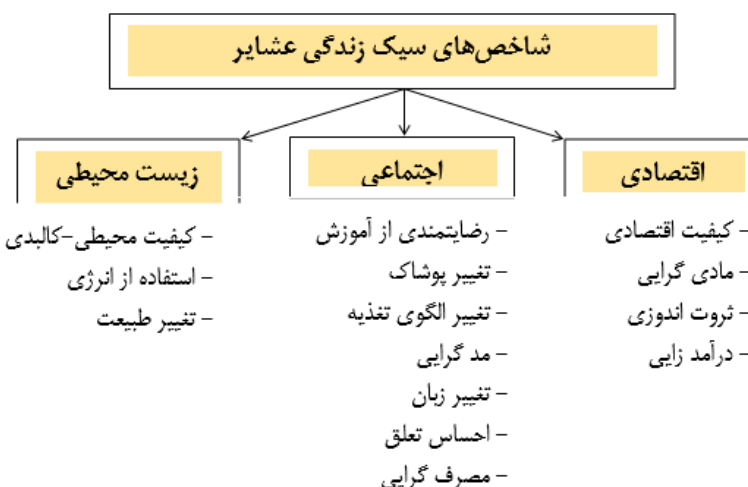
ماخذ: مطالعات کتابخانه‌ای، ۱۴۰۳

بررسی پیشینه تحقیق نشان داد که با وجود این‌که در کشور مقالات فارسی زیادی در خصوص تغییر سبک زندگی و اثرات اجتماعی، اقتصادی طرح‌های اسکان عشایر در منابع مختلف علمی به چاپ رسیده است، اما اغلب پژوهش‌ها در مورد سنجش عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر بر اسکان عشایر، بررسی تأثیرات اقتصادی و اجتماعی طرح تجمیع و اسکان عشایر، ... بوده است و کمتر مطالعه‌ای در مورد تغییر سبک زندگی عشایر در کانون‌های توسعه اسکان به مرحله نگارش رسیده است.

بدین منظور پژوهش حاضر بنا به ضرورت بررسی تغییر سبک زندگی عشایر اسکان یافته در کانون‌های توسعه اسکان جمع‌آوری و تهیه شده است. در این پژوهش سعی شده است که شاخص‌های تغییر سبک زندگی در مناطق عشایری (کانون‌های توسعه اسکان شهرستان خواف) مورد مطالعه قرار گیرد. با توجه به مسائل مطرح شده در طرح مساله سوالات تحقیق بدین صورت مطرح می‌گردد: کدام تغییرات ایجاد شده در سبک زندگی اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بعد از اسکان در میان خانوارهای عشایری مشهود است؟ چه تفاوت‌هایی در بین کانون‌های اسکان عشایری از لحاظ تغییرات سبک زندگی اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی عشایر بعد از اسکان مشهود است؟

روش پژوهش

روش مورد استفاده در این پژوهش، روش توصیفی-تحلیلی مبتنی بر پیمایش است و برای گردآوری اطلاعات از روش‌های کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی استفاده شده است. ابتدا مبانی اندیشه‌ای مرتبط با موضوع از منابع موجود داخلی و خارجی منتشر شده به صورت کتاب، مقالات و پایان‌نامه‌ها، جمع‌آوری، مطالعه و طبقه‌بندی شدند. بر این اساس ابعاد و شاخص‌های مطالعه استخراج گردید. بر اساس ادبیات نظری تحقیق، ساختار شاخص‌های تحقیق در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی سبک زندگی مطرح شده است. (شکل ۱ و جدول ۲)

شکل ۱. شاخص‌های سبک زندگی عشایر، ماخذ: نگارنده‌گان، ۱۴۰۲

جدول ۲. شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق

شاخص	متغیرها	بعد
رضایت شغلی، رضایت از درآمد، تنوع شغلی، امنیت درآمد، گرایش به ثروت اندوزی، تغییر وضعیت درآمد، تغییر وضعیت پس انداز، رضایت مندی از فعالیت های کشاورزی، رضایت مندی از فعالیت های دامداری، وابستگی به مادیات زندگی، گرایش به افزایش وسایل غیر ضروری زندگی، تجمل پرستی در امور زندگی، گرایش به داشتن کالاها و ابزار تکراری (ماشین، خانه، موبایل و ...)	کیفیت اقتصادی	سبک زندگی اقتصادی
جمع آوری ثروت، قانع نبودن به حد معقول ثروت در زندگی، حساس بودن به مناسبات مالی	ثروت اندوزی	
نگاه پولی به همه فعالیت ها و مناسبات، تلاش برای داشتن چندین شغل، گرایش به فعالیت های درآمد زا	درآمد زایی	
رضایت از تحصیل کودکان، افزایش تحصیل دختران، دسترسی به مدارس مناسب	رضایتمندی از آموزش	
دسترسی به خانه بهداشت و درمانگاه، افزایش سطح بهداشت، افزایش دسترسی به حمام، دسترسی به خانه بهداشت و درمانگاه، بهره مندی از بیمه، کاهش سطح بیماری ها	بهره مندی از خدمات درمانی و بهداشتی	
دسترسی به پاسگاه های نظامی، وجود اتحاد و انسجام و عدم نزاع و کشمکش میان ساکنان، افزایش سطح دسترسی به خدمات (آب و برق و گاز)، رضایت از کیفیت زندگی، امکان تشکیل شوراهای محلی برای حل اختلاف، افزایش قانون گرایی، افزایش امنیت مالی و جانی، میزان مشارکت بیشتر، افزایش ارتباطات اجتماعی	امنیت و سلامت	
دسترسی به امکانات مناسب ورزشی در کانون، دسترسی به امکانات مناسب فرهنگی، توان انجام مسافرت سالانه	کیفیت اوقات فراغت	
وابستگی بیش از حد به موبایل، گذراندن اوقات فراغت در بین نوجوانان و جوانان با اینترنت، جایگزینی بازی های اینترنتی در برابر بازی های بومی، استفاده از کامپیوتر در بین خانواده	نفوذ فناوری	
گرایش به لباس های یا طرح های خارجی، افزایش مصرف مواد آرایشی بهداشتی در بین خانواده، ارجحیت دادن به مارک های خارجی در پوشاک، علاقه پایین جوانان به مدل های پوشش بومی و محلی	تغییر پوشاک	سبک زندگی اجتماعی- فرهنگی
علاقه مندی به استفاده از ماهواره، استفاده از موسیقی های جدید به جای موسیقی های بومی و محلی، گرایش به دیدن فیلم های خارجی	توسعه رسانه ها	
علاقه به استفاده از غذاهای آماده، علاقه مندی به غذاهای رستورانی، بهبود وضعیت تغذیه، میزان آشنایی با غذاهای خارجی مثل پیتزا، میزان استفاده از خوراکی ها مثل پفک	تغییر الگوی تغذیه	
علاقه مندی به افزایش ماندن در شهر، علاقه مندی به زندگی در شهرها بین جوانان، افزایش ارتباط افراد با شهر	افزایش مهاجرت	
تغییر ظاهر جوانان به الگوهای خارجی در مدل مو، پیگیری مدل های جدید در زمینه های مختلف توسط جوانان، استفاده از سبک های شهری دکوراسیون در داخل منازل	مد گرایی	
کاهش علاقه مندی جوانان به استفاده از زبان های محلی، میزان علاقه به استفاده از زبان فارسی در گفتگو، به کارگیری اصطلاح های انگلیسی در صحبت ها، علاقه به یادگیری زبان انگلیسی در بین نوجوانان و جوانان تحصیل کرده	تغییر زبان	
استفاده از مواد غذایی آماده و فروشگاه های در منازل، اعتقاد به هزینه بر بودن تولید نسبت به خرید، گرایش کم به تولید خانگی مواد اولیه خوراکی، اعتقاد به افزایش تنوع در مصرف کالاهای آماده	مصرف گرایی	
عشایر را محل مناسبی برای زندگی ندانستن، میزان احساس تعلق مکانی	احساس تعلق	
وجود جایگاه دفن زباله، استفاده از روش های بهداشتی جمع آوری و دفع فاضلاب، رضایت از محیط از نظر کاهش حیوانات مزاحم، میزان رضایت از دفع آب های سطحی، میزان رضایت از پاکیزگی محیط، ایجاد محدودیت برای کاهش دسترسی افراد بر منابع طبیعی، کیفیت مسکن، رضایتمندی از مسکن	کیفیت محیطی - کالبدی	
استفاده از گاز در پخت و پزها، کاهش استفاده از هیزم در گرمای منزل، افزایش مصرف بنزین روزانه نسبت به گذشته	استفاده از انرژی	سبک زندگی زیست محیطی
تخریب منابع طبیعی برای ایجاد زیر ساخت ها، کاهش ملموس تعداد جانوران در محیط نسبت به گذشته، استفاده از کودهای شیمیایی و آفت کش ها در کشاورزی، افزایش تغییر کاربری های باغی به کاربری های مسکونی، کاهش چرای بیش از دام در مراتع، کاهش نابودی درختان و بوته ها برای سوخت، کاهش سطح تخریب منابع،	تغییر طبیعت	

منابع: ابراهیم آبادی، ۱۳۹۲؛ الفت و سالمی، ۱۳۹۱؛ علی پور و ولزاده زرنقی، ۱۳۹۹؛ فتحی و مختارپور، ۱۳۹۳؛ ازکیا و رودبارکی، ۱۳۸۸؛ مهدوی و همکاران، ۱۳۹۸؛ ریاحی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قربانی و رفیع فر، ۱۳۸۶؛ صلاحی اصفهانی و خجسته نسب، ۱۳۹۳.

سپس پرسشنامه‌ای با توجه به هدف پژوهش و مبانی نظری آن تهیه گردید. برای پردازش داده‌ها از نرم افزار Spss استفاده شده است. همچنین به منظور اولویت بندی بین روستاهای مورد مطالعه از نظر میزان تغییر در سبک زندگی از مدل کوپراس استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق برای تکمیل پرسشنامه مشتمل بر عشایر اسکان یافته در شش کانون توسعه اسکان عشایر بنیاباد، کالشور، ده خطیب، چاه زول، نه‌هور و موسی آباد در شهرستان خواف با ۹۵۹ خانوار است. جامعه نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری کوکران با خطای ۰.۰۶، تعداد ۲۰۹ نمونه (یکی از اعضای سرپرست خانوار) از خانوارها برآورد و انتخاب شدند (جدول ۳).

جدول ۳. سامانه‌های عرفی بالای ۲۰ خانوار عشایر شهرستان خواف و تعداد نمونه‌های آن‌ها

شهرستان	بخش	دهستان	نام کانون عشایری	خانوار	نفر	تعداد نمونه‌ها
خواف			بنیاباد	۱۸۷	۸۰۹	۴۱
خواف	جلگه زوزن	ابراهیمی	کالشور	۲۴۰	۱۲۹۵	۵۲
خواف			ده خطیب	۱۳۰	۵۹۷	۲۸
خواف			نه‌هور	۶۲	۳۰۶	۱۴
خواف	سنگان	بستان	چاه زول	۲۴۰	۱۲۰۴	۵۲
خواف			موسی آباد	۱۰۰	۴۸۹	۲۲
			مجموع	۹۵۹	۴۷۰۰	۲۰۹

ماخذ: سازمان امور عشایر استان خراسان رضوی، ۱۴۰۲ و محاسبات نگارنده گان، ۱۴۰۲

لذا در ادامه به منظور سنجش میزان تغییر سبک زندگی عشایر ابتدا شاخص‌های متناسب با موضوع، استخراج و در قالب پرسشنامه تنظیم شد و در اختیار خانوارهای اسکان یافته قرار گرفت. روایی پرسشنامه از طریق استخراج شاخص‌ها از طریق چهارچوب نظری و همچنین اساتید فعال در زمینه مطالعات زندگی عشایری مورد تأیید قرار گرفت. برای بررسی پایایی، از شیوه آلفای کرونباخ استفاده شده است. پایایی کلی پرسشنامه برابر ۰/۸۵۰ است که بیانگر پایایی مطلوب است (جدول ۴).

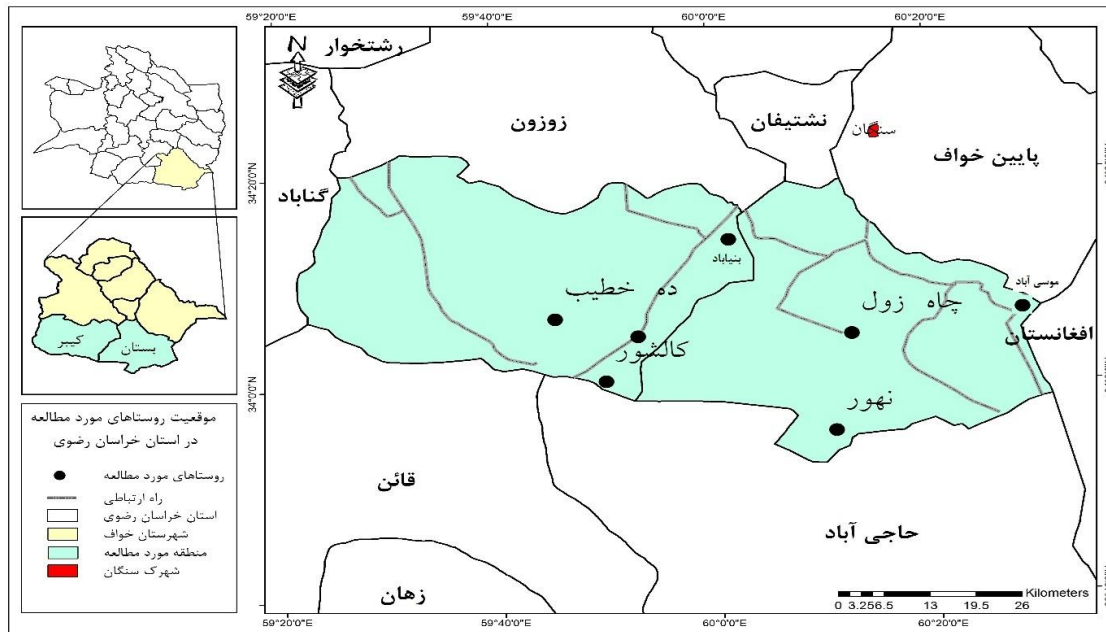
جدول ۴. پایایی ابعاد سه گانه تغییر در سبک زندگی روستایی

متغیر اصلی	ابعاد	تعداد گویه	ضریب پایایی
زندگی اقتصادی	اقتصادی	۱۶	۰/۹۰۶
زندگی اجتماعی	اجتماعی	۵۱	۰/۸۸۵
زندگی محیطی	زیست محیطی	۱۸	۰/۸۹۰
اعتبار کلی		۸۵	۰/۸۵۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان خواف یکی از شهرستان‌های مرزی استان خراسان رضوی است که با کشور افغانستان حدود ۹۱ کیلومتر مرز مشترک دارد. گستردگی این شهرستان در بین ۵۹ درجه و ۲۱ دقیقه تا ۶۰ درجه و ۵۶ دقیقه طول و ۳۳ درجه و ۵۳ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۵۷ دقیقه عرض جغرافیایی می‌باشد. شهرستان خواف از شمال به شهرستان تربت حیدریه و تایباد و شرق به کشور افغانستان و از جنوب به شهرستان قائنات و مغرب به شهرستان گناباد و رشت‌خوار محدود می‌شود. وسعت این شهرستان ۹۱۲۸ کیلومتر مربع بوده و مرکز آن شهر خواف است. زیست بوم عشایری خواف یکی از پنج زیست بوم ایلخانی استان خراسان رضوی می‌باشد که دارای شش کانون توسعه اسکان عشایر بنیاباد، کالشور، ده خطیب، چاه زول، نه‌هور و موسی آباد می‌باشد. امروزه علاوه بر ساکنان بومی که در قالب شهرنشینی یا روستانشینی سکونت دارند، اقوام و نژادهای گوناگونی که منشا عشایری خارج منطقه دارند، همانند بهلولی‌ها، بلورها و عشایر فارس نیز در این منطقه اسکان دارند که هرکدام منشا پیدایش سکونتگاه‌های جدیدی در بخش‌های مختلف این زیست بوم بوده اند (مطالعات ارزیابی برنامه ساماندهی اسکان عشایر در کانون‌های توسعه، ۱۳۹۶: ۸۰). (شکل ۳)

شکل ۳. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه (منبع: نقشه پایه استانداری خراسان رضوی، ۱۴۰۰)

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی جامعه مورد مطالعه نشان می‌دهد که بیشترین پاسخگویان مردان (با ۶۳٫۶ درصد) می‌باشند. همچنین به لحاظ سنی، بیشتر فراوانی مشارکت در مطالعه مربوط به گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال با ۲۵٫۴ درصد می‌باشد. از نظر تحصیلات، بیشتر تحصیلات مربوط به افراد گروه تحصیلی ابتدایی با ۳۷٫۸ درصد می‌باشد. به دلیل تمرکز بیشتر زنان، بیشترین نوع وضعیت اشتغال مربوط به افراد خانه‌دار با ۱۸٫۷ درصد است و کشاورزان و دامداران با ۱۳٫۴ درصد در رتبه دوم قرار دارند. به لحاظ قدمت اسکان و یکجانشینی نیز، ۳۳ درصد از خانوارها حدود ۲۶ تا ۳۰ سال بود که اسکان یافته‌اند (جدول ۵). بنابراین می‌توان گفت که اغلب افراد مورد مطالعه از قدمت اسکان و یکجانشینی بالایی برخوردار هستند که نمود عینی آن در تنوع شغلی شکل گرفته در جوامع روستایی یکجانشین قابل مشاهده می‌باشد.

در بررسی و مشاهدات میدانی مشخص شد که، جامعه‌ای عشایری خواف عمدتاً دامدار هستند. بیشترین تعداد نوع دام‌ها، از نوع دام‌های سبک یعنی گوسفند و بز هستند. البته دام‌های سنگین مانند شتر و گاو نیز به تعداد محدود در بین برخی عشایر وجود دارد. بر اساس داده‌های سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان رضوی در مجموع حدود ۳۰۰ هزار رأس دام سبک و سنگین در این شهرستان وجود دارد که حدود ۴۵ درصد آن مربوط به جامعه عشایری می‌باشد. سهم این شهرستان در تولیدات دامی سالانه ۳۰۰۰ تن گوشت قرمز، ۸ هزار تن شیر خام، ۳۰۰۰ تن گوشت سفید، ۳۰۰ تن پشم گوسفند استان را تشکیل می‌دهد. دامداری گسترده در میان عشایر این منطقه معمول است و نقش مهمی در تأمین لبنیات و گوشت منطقه دارد. زبان غالب در میان عشایر خواف، فارسی با گویش محلی است. هرچند که برخی عشایر به دلیل ریشه‌های قومی متفاوت ممکن است به گویش‌های بلوچی، پشتو یا سایر زبان‌های منطقه‌ای صحبت کنند. به لحاظ قومیت عشایر خواف عمدتاً از قومیت‌های مختلف تشکیل شده‌اند. به طوری که برخی از عشایر ریشه بلوچی دارند و برخی دیگر از عشایر منطقه نیز به لحاظ ریشه زبانی و فرهنگی تاجیکی محسوب می‌شوند. هرچند بخشی از عشایر منطقه به پشتو صحبت می‌کنند. از نظر سبک زندگی، عشایر خواف به صورت نیمه کوچ‌نشین یا کوچ‌نشین هستند و در فصل‌های مختلف سال به مناطق مرتفع و چراگاه‌های طبیعی مهاجرت می‌کنند. آداب و رسوم عشایری، از جمله جشن‌ها، موسیقی سنتی و لباس‌های محلی، در میان عشایر خواف رواج دارد. صنایع دستی مانند قالی‌بافی و گلیم‌بافی نیز از فعالیت‌های فرهنگی آنها است.

جدول ۵. ویژگی‌های جمعیت شناختی جامعه مورد مطالعه

شاخص	طبقه	فراوانی	درصد	شاخص	طبقه	فراوانی	درصد
سن	۲۱-۳۰	۴۸	۲۳	جنسیت	مرد	۱۲۸	۶۳/۶
	۳۱-۴۰	۴۹	۲۳/۴		زن	۷۲	۳۶/۴
	۴۱-۵۰	۵۳	۲۵/۴	سطح تحصیلات	بیسواد	۵۴	۲۵/۸
	۵۱-۶۰	۳۴	۱۶/۳		ابتدایی	۷۹	۳۷/۸
	۶۱ سال به بالا	۲۵	۱۲		راهنمایی	۴۴	۲۱/۱
شغل	کشاورز	۲۹	۱۳/۹		دیپلم	۲۴	۱۱/۵
	دامدار	۲۸	۱۳/۴		کارشناسی	۳	۱/۴
	باغدار	۱۱	۵/۳		ارشد و بالاتر	۵	۲/۴
	راننده	۲۱	۱۰		۲۰-۱۶ سال	۶	۲/۹
	مغازه دار	۲۶	۱۲/۴		۲۵-۲۱ سال	۲۰	۹/۶
	کشاورز و دامدار	۲۲	۱۰/۵		۳۰-۲۶ سال	۶۹	۳۳
	خانه دار	۳۹	۱۸/۷		۳۵-۳۱ سال	۶۶	۳۱/۶
	معلم	۴	۱/۹		۴۰-۳۶ سال	۴۶	۲۲
	کارگر	۱۷	۸/۱		۴۵-۴۱ سال	۲	۱
	کارمند	۴	۱/۹				
	راننده	۸	۳/۸				

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

یافته‌های استنباطی

در بخش یافته‌های استنباطی، با استفاده از نتایج حاصل از تکمیل پرسشنامه به تحلیل و بررسی میزان تغییر سبک زندگی عشایر اسکان یافته در سه بعد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست محیطی و از طریق مجموعه شاخص‌ها و پرسش‌ها پرداخته شد. برای بررسی شاخص‌های تغییر سبک زندگی در منطقه مورد مطالعه آزمون کای اسکور انجام شده است. یافته‌های جدول (۶) نشان می‌دهند که میانگین تمامی متغیرهای تغییر سبک زندگی در عشایر اسکان یافته بالاتر از حد متوسط است.

جدول ۶. بررسی شاخص‌های تغییر سبک زندگی محدوده مطالعه بر اساس آزمون کای اسکور

شاخص‌های تغییر سبک زندگی	میانگین	سطح معناداری	آزمون کای اسکور
کیفیت اقتصادی	۴/۰۱	۰/۰۰	۱۳۸/۶۵
مادی گرایی	۳/۹۷	۰/۰۰	۱۵۹/۵۷
ثروت اندوزی	۳/۹۷	۰/۰۰	۱۰۳/۳۲
درآمد زایی	۳/۹۴	۰/۰۰	۸۲/۲۲
رضایتمندی از آموزش	۴/۰۴	۰/۰۰	۸۰/۵۹
بهره مندی از خدمات درمانی و بهداشتی	۴/۰۱	۰/۰۰	۸۴/۵۲
امنیت و سلامت	۳	۰/۰۰	۱۱۲/۳۶
کیفیت اوقات فراغت	۳/۷۱	۰/۰۰	۱۱۵/۴۶
نفوذ فناوری	۳/۸۵	۰/۰۰	۱۴۱/۷۷
تغییر پوشاک	۳/۶۶	۰/۰۰	۷۷/۵۰
توسعه رسانه‌ها	۳/۶۸	۰/۰۰	۷۱/۹۱
تغییر الگوی تغذیه	۳/۸۹	۰/۰۰	۱۱۴/۰۴

۱۱۲/۴۸	۰/۰۰	۳/۸۸	افزایش مهاجرت
۱۴۴/۷۹	۰/۰۰	۳/۹۵	مدگرایی
۱۴۳/۰۱	۰/۰۰	۲/۵۲	تغییر زبان
۲۰۲/۵۷	۰/۰۰	۱/۸۳	مصرف گرایی
۱۶۹/۶۰	۰/۰۰	۱/۸۱	احساس تعلق
۹۶/۲۸	۰/۰۰	۳/۵۸	کیفیت محیطی - کالبدی
۱۰۰/۳۴	۰/۰۰	۳/۵۷	استفاده از انرژی
۱۰۷/۳۶	۰/۰۰	۳/۳۶	تغییر طبیعت

منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۲

همچنین برای تحلیل و شناسایی وضعیت موجود تغییر سبک زندگی در بین عشایر اسکان یافته آزمون T تک نمونه ای انجام شد. تحلیل میانگین عددی متغیرهای پژوهش نشان می دهد که همه متغیرها به جز متغیرهای بعد زیست محیطی پایین تر از سطح مطلوب میانگین عددی ۳ هستند. نتایج جدول ۷ نشان می دهد که شاخص های تغییر سبک زندگی در تمامی ابعاد (اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی) مقدار sig از ۰,۰۵ کوچکتر است بدین صورت که بین متغیر مستقل (تعداد سال های اسکان) و متغیرهای وابسته رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۷. میانگین و درصد گویه های ابعاد تغییر در سبک زندگی

ابعاد							حد مطلوب=۳			
میانگین	T	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت از حد مطلوب	ضریب اطمینان ۹۵٪	کران بالا	کران پایین			
کیفیت اقتصادی	۴/۰۱	۱۷/۴۹	۱۹۲	۰,۰۰	۱/۰۱	۱,۱۲	۰/۸۹			
مادی گرایی	۳/۹۷	۱۷/۰۱	۱۹۰	۰,۰۰	۰/۹۷	۱,۰۸	۰/۸۶			
ثروت اندوزی	۳/۹۷	۱۶/۱۶	۱۹۳	۰,۰۰	۰/۹۳	۱,۰۹	۰/۸۵			
درآمد زایی	۳/۹۴	۹۰/۱۵	۱۹۳	۰,۰۰	۰/۹۴	۱,۰۶	۰/۸۲			
اقتصادی	۳/۹۸	۱۹/۲۱	۱۸۵	۰,۰۰	۰/۹۸	۱,۰۹	۰/۸۸			
رضایتمندی از آموزش	۴/۰۴	۲۱/۴۶	۱۹۲	۰,۰۰	۱/۰۴	۱,۱۴	۰/۹۵			
بهره مندی از خدمات درمانی و بهداشتی	۳/۸۰	۱۸/۹۵	۱۹۰	۰,۰۰	۰/۸۰	۰/۸۸	۰/۷۱			
امنیت و سلامت	۳	۰/۰۶	۱۹۵	۰,۹۵	۰	۰/۱۱	۰/۱۰			
کیفیت اوقات فراغت	۳/۷۱	۸/۸۴	۱۹۴	۰,۰۰	۰/۷۱	۰/۸۷	۰/۵۵			
نفوذ فناوری	۳/۸۵	۱۲/۶۴	۱۹۴	۰,۰۰	۰/۸۵	۰/۹۹	۰/۷۲			
تغییر پوشاک	۳/۶۶	۹/۷۴	۱۹۱	۰,۰۰	۰/۶۶	۰/۸۰	۰/۵۳			
توسعه رسانه ها	۳/۶۸	۹/۹۸	۱۹۵	۰,۰۰	۰/۶۸	۰/۸۲	۰/۵۵			
تغییر الگوی تغذیه	۳/۸۹	۱۷/۹۳	۱۹۵	۰,۰۰	۰/۸۹	۰/۹۸	۰/۷۹			
افزایش مهاجرت	۳/۸۸	۱۳/۷۳	۱۹۵	۰,۰۰	۰/۸۸	۱	۰/۷۵			
مد گرایی	۳/۹۵	۱۶/۰۱	۱۹۲	۰,۰۰	۰/۹۵	۱/۰۷	۰/۸۴			
تغییر زبان	۲/۵۷	۱۰/۳۱	۱۹۳	۰,۰۰	۰/۴۲	۰/۳۴	۰/۵۰			
مصرف گرایی	۱/۸۳	۱۷/۶۳	۱۹۵	۰,۰۰	۱/۱۶	۱/۰۳	۱/۳۰			
احساس تعلق	۱/۸۱	۲۱/۵۲	۱۹۸	۰,۰۰	۱/۱۸	۱/۰۷	۱/۲۹			
اجتماعی	۳/۳۹	۱۱/۵۷	۱۹۲	۰,۰۰	۰/۳۹	۰/۴۶	۰/۳۲			
کیفیت محیطی - کالبدی	۳/۵۸	۱۳/۶۳	۱۸۸	۰,۰۰	۰/۵۸	۰/۶۷	۰/۵۰			
استفاده از انرژی	۳/۵۷	۸/۵۵	۱۹۵	۰,۰۰	۰/۵۷	۰/۷۰	۰/۴۳			
تغییر طبیعت	۳/۳۶	۳/۹۸	۱۹۲	۰,۰۰۰	۰/۳۶	۰/۵۴	۰/۱۸			
زیست محیطی	۳/۵۰	۹/۲۵۰	۱۸۲	۰,۰۰۰	۰/۵۰	۰/۶۱	۰/۳۹			

بنابر نتایج آزمون T تک نمونه ای می‌توان گفت که تغییر سبک زندگی در عشایر اسکان یافته مورد مطالعه در اکثریت متغیرها بالاتر از حد متوسط است که نشانگر این است که تغییر در سبک زندگی عشایر بعد از اسکان در همه ابعاد به ترتیب اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی صورت گرفته است و تغییرات بالاتر از حد متوسط می‌باشد. (جدول ۸). در ادامه برای تبیین اهمیت و جایگاه هر یک از ابعاد سه گانه در میزان تغییر سبک زندگی عشایر از نتایج آزمون فریدمن استفاده شد. با توجه به نتایج، از آنجا که سطح معناداری (۰,۰۰۰) کمتر از ۰,۰۱ است و معنادار بودن این آزمون اثبات می‌شود، می‌توان از آن برای بررسی هر یک از ابعاد سه گانه تغییر سبک زندگی عشایر استفاده کرد.

جدول ۸. آماره فریدمن

۹۹۴۶/۷۴۸	آماره آزمون
۱۶۹	درجه آزادی
۰/۰۰	سطح معناداری

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

افزون بر این نتایج آزمون فریدمن در جدول ۹ نشان می‌دهد که در بین عشایر اسکان یافته مورد مطالعه سهم شاخص‌های مربوط به بعد اقتصادی (کیفیت اقتصادی، مادی گرایی، ثروت اندوزی و درآمدزایی) در ایجاد تغییر در سبک زندگی نسبت به مؤلفه‌های سایر ابعاد، مهمتر و بیشتر می‌باشد. اگر به به ترتیب اولویت از نظر سهم داشتن هر یک از ابعاد تغییر در سبک زندگی رتبه‌بندی گردد، نتیجه از بیشترین به کمترین سهم بدین ترتیب خواهد بود: اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی. میانگین رتبه‌های هریک از مؤلفه‌های ابعاد سه‌گانه نشانگر ضریب اهمیت و تأثیر آنها در تغییر سبک زندگی عشایر اسکان یافته در قلمرو پژوهش می‌باشد که در این میان سهم مؤلفه‌های بعد اقتصادی از سایر مؤلفه‌ها بیشتر می‌باشد که بیانگر پررنگ بودن مؤلفه‌های آن در بین نمونه‌های مورد مطالعه می‌باشد.

جدول ۹. میانگین رتبه مؤلفه‌های ابعاد تغییر سبک زندگی محاسبه شده با آزمون فریدمن

ابعاد	اقتصادی	زیست محیطی	اجتماعی
میانگین رتبه	۴/۰۲	۳/۵۲	۳/۳۹
جایگاه و رتبه	۱	۲	۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

در ادامه تلاش می‌شود تا با استفاده از روش اولویت بندی کوپراس^۱، به عنوان یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره، به اولویت‌بندی روستاها به لحاظ سطح تغییر در زندگی در بین نمونه‌ها پرداخته شود. درگام اول، برای سنجش و اولویت‌بندی سطح تغییر در سبک زندگی در روستاهای مورد مطالعه، ۲۰ قلمرو شامل کیفیت اقتصادی، مادی گرایی، ثروت اندوزی، درآمدزایی، رضایتمندی از آموزش، تغییر آموزش، بهره‌مندی از خدمات درمانی، امنیت و سلامت، کیفیت اوقات فراغت، نفوذ فناوری، توسعه رسانه، تغییر پوشاک، تغییر تغذیه، مهاجرت، مدگرایی، مصرف گرایی، احساس تعلق، کیفیت محیط، استفاده از انرژی و تغییر طبیعت به کار گرفته شدند. گویه‌های مربوط به هریک از قلمروهای تغییر در سبک زندگی، مطابق با جدول (۱۰) از طریق طیف لیکرت اندازه‌گیری شدند و میانگین هر مؤلفه مطابق با خانوارهای نمونه هر روستا، مبنایی برای تشکیل ماتریس وضع موجود ارزیابی سطح تغییر در سبک زندگی و اولویت‌بندی روستاهای مورد مطالعه، به شمار آمد.

^۱ - COPRAS

جدول ۱۰. ماتریس وضع موجود، میزان تغییر در مؤلفه‌های سبک زندگی در روستاهای عشایری مورد مطالعه

روستاها	کیفیت اقتصادی	مادی گرای	ثروت اندوزی	درآمدزایی	رضایتمندی از آموزش	تغییر زبان	بهره مندی از خدمات درمانی	امنیت و سلامت	کیفیت اوقات فراغت	نفوذ فناوری
بنیاد	۳/۹۳	۳/۸۲	۳/۹۱	۳/۹۳	۴/۰۲	۲/۴۵	۳/۸۴	۳/۱۷	۳/۸۰	۳/۹۸
کالشور	۳/۷۷	۳/۸۴	۳/۶۶	۳/۷۱	۴/۸۴	۲/۷۳	۳/۶۰	۲/۸۸	۳/۵۶	۳/۷۹
ده خطیب	۴/۳۲	۴/۲۲	۴/۲۲	۴/۲۰	۴/۱۸	۲/۳۳	۳/۸۹	۲/۸۹	۳/۵۲	۳/۹۱
نهور	۴/۵۴	۴/۵۰	۴/۶۹	۴/۶۴	۴/۴۸	۲/۷۹	۳/۸۲	۲/۷۴	۳/۵۳	۴/۱۸
چاه زول	۴/۰۳	۴/۰۳	۴/۱۲	۴	۴/۲۳	۲/۵۳	۴/۰۲	۳/۱۹	۳/۸۷	۳/۸۱
موسی آباد	۴/۲۰	۴/۱۴	۴/۱۵	۴/۲۰	۴	۲/۵۲	۳/۹۱	۳/۰۵	۴/۲۹	۴
جمع	۲۴/۸۲	۲۴/۵۷	۲۴/۷۷	۲۴/۷۱	۲۴/۷۷	۱۵/۳۷	۲۳/۱۰	۱۷/۹۴	۲۲/۵۸	۲۳/۶۸
روستاها	توسعه رسانه	تغییر پوشاک	تغییر تغذیه	مهاجرت	مدگرایی	مصرف گرای	احساس تعلق	کیفیت محیط	استفاده از انرژی	تغییر طبیعت
بنیاد	۳/۷۶	۳/۷۹	۳/۹۶	۳/۹۱	۳/۸۱	۱/۷۶	۱/۶۴	۳/۶۱	۴/۰۴	۴/۰۵
کالشور	۳/۵۴	۳/۵۵	۳/۶۲	۳/۶۷	۳/۸۸	۲/۲۵	۲/۰۱	۳/۴۴	۳/۶۷	۳/۷۵
ده خطیب	۳/۵۸	۳/۵۵	۴/۱۱	۴/۱۴	۴/۲۳	۱/۵۲	۱/۶۸	۳/۶۷	۴/۲۶	۴/۲۲
نهور	۳/۸۷	۴/۱۱	۴/۰۷	۴/۵۳	۴/۴۸	۱/۵۳	۱/۶۹	۳/۵۰	۴/۰۲	۴/۱۳
چاه زول	۳/۸۵	۳/۷۲	۳/۹۴	۳/۸۲	۴	۱/۷۳	۱/۸۰	۳/۶۵	۲/۸۷	۲/۳۳
موسی آباد	۳/۸۵	۳/۹۶	۴/۱۶	۴	۴/۱۲	۱/۶۴	۱/۷۱	۳/۹۲	۲/۷۷	۲/۱۳
جمع	۲۲/۴۸	۲۲/۷۱	۲۳/۸۸	۲۴/۰۹	۲۴/۵۵	۱۰/۴۶	۱۰/۵	۲۱/۸۱	۲۱/۶۵	۲۰/۶۴

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

درگام دوم، پس از تشکیل وضع موجود به منظور نرمالیزه کردن ماتریس وضع موجود، ابتدا باید وزن‌دهی به معیارها صورت می‌گرفت. در این پژوهش، از روش وزن‌دهی آنتروپی شانون استفاده شد. نتایج وزن‌دهی در جدول (۱۱) آمده است.

(۱) وزن‌دهی معیارها از رابطه زیر استفاده می‌شود:

$$E = -k \sum_{i=1}^n p_i \times \ln p_i \quad (1)$$

□ که K یک عدد ثابت مثبت است و به گونه ای تعیین می شود که داشته باشیم:

۱-۱- ابتدا به صورت P_i j در زیر محاسبه می شود:

$$p_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum r_{ij}} \quad \forall i, j \quad (1-1)$$

(۲) و آنتروپی شاخص E_j () نیز به صورت تابع زیر محاسبه می شود:

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m [P_{ij} \ln P_{ij}]; \forall i \quad (2)$$

(۳) میزان نبود اطمینان یا درجه انحراف (d_j) نیز از تابع زیر به دست می آید:

$$d_j^i = 1 - E_j^i; \forall i \quad (3)$$

(۴) آن گاه همان طور که بان شد، می‌توان وزن مؤلفه ها را با استفاده از تابع زیر به دست آورد (پورطاهری، ۱۳۸۹: ۸۸)

$$w_j = \frac{d_j^i}{\sum_{j=1}^n d_j^i}; \forall i \quad (4)$$

جدول ۱۱. وزن معیارهای به دست آمده از طریق آنتروپی شانون

شاخص	نوع شاخص	وزن	شاخص	نوع شاخص	وزن
کیفیت اقتصادی	مثبت	۰/۳۴	توسعه رسانه	مثبت	۰/۰۳
مادی گرایی	منفی	۰/۰۳	تغییر پوشاک	منفی	۰/۰۳
ثروت اندوزی	منفی	۰/۰۳	تغییر تغذیه	منفی	۰/۰۳
درآمدزایی	مثبت	۰/۰۳	مهاجرت	منفی	۰/۰۳
رضایتمندی از آموزش	مثبت	۰/۰۳	مدگرایی	منفی	۰/۰۳
تغییر زبان	مثبت	۰/۰۳	مصرف گرایی	منفی	۰/۰۳
بهره‌مندی از خدمات درمانی	مثبت	۰/۰۳	احساس تعلق	مثبت	۰/۰۳
امنیت و سلامت	مثبت	۰/۰۳	کیفیت محیط	مثبت	۰/۰۳
کیفیت اوقات فراغت	مثبت	۰/۰۳	استفاده از انرژی	مثبت	۰/۰۳
نفوذ فناوری	منفی	۰/۰۳	تغییر طبیعت	مثبت	۰/۰۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

در گام سوم، پس از محاسبه وزن معیارها، نرمالیزه کردن ماتریس وضع موجود براساس رابطه زیر است. P_i برابر است با وزن هریک از معیارها که از روش آنتروپی شانون محاسبه شد و $\sum x_{ij}$ برابر با مجموع معیارها برای هر گزینه است (جدول ۱۲).

$$d_{ij} = \frac{q_i}{\sum_{j=1}^n x_{ij}} x_{ij} \quad (5)$$

جدول ۱۲. ماتریس نرمالیزه شده مولفه‌های تغییر سبک زندگی

روستاها	کیفیت اقتصادی	مادی گرایی	ثروت اندوزی	درآمدزایی	رضایتمندی از آموزش	تغییر زبان از خدمات درمانی	بهره‌مندی و سلامت	امنیت و سلامت	کیفیت اوقات فراغت	نفوذ فناوری
بنیاباد	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶
کالشور	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۵۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶
ده خطیب	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶
نهور	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۷	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶
چاه زول	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶
موسی آباد	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۷	۰/۰۰۶
روستاها	توسعه رسانه	تغییر پوشاک	تغییر تغذیه	مهاجرت	مدگرایی	مصرف گرایی	احساس تعلق	کیفیت محیط	استفاده از انرژی	تغییر طبیعت
بنیاباد	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۷
کالشور	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۷	۰/۰۰۷	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶
ده خطیب	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۷	۰/۰۰۷
نهور	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۷	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۷
چاه زول	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۴
موسی آباد	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

در گام چهارم، پس از نرمالیزه کردن معیارها، محاسبه $\sum sj^+$ و $\sum sj^-$ انجام گرفت. بدین منظور برای هر گزینه، شاخص‌های مثبت و منفی را جداگانه محاسبه کردیم. در این پژوهش معیار و شاخص منفی (مادی گرایی، ثروت اندوزی، نفوذ فناوری، تغییر پوشاک، تغییر تغذیه، مهاجرت، مدگرایی و مصرف گرایی)، در نظر گرفته شده است.

در گام پنجم، محاسبه Q_i براساس معیارهای مثبت و منفی از طریق رابطه زیر است.

$$Q_j = S_j^+ + \frac{S_{\min} \sum_j^n = S_j^- x}{S_j^- \sum_j^n = \frac{S_{\min}}{S_j^-}} = S_j^+ + \frac{\sum_j^n = S_j^-}{S_j^- \sum_j^n = \frac{1}{S_j^-}} \quad (6)$$

(۲) **گام نهایی**، مشخص کردن آلترناتیوی است که بهترین وضعیت را در بین معیارها دارد. هرچقدر مقدار Q_j یک گزینه بالاتر باشد، مقدار N_j آن بالاتر است. این مقدار به صورت درصد بیان می شود؛ یعنی مقدار کلی آن از ۰ تا ۱۰۰ محاسبه می شود.

$$NJ = \frac{Qj}{Qmax} \times 100 \quad (7)$$

(۳) رتبه بندی، براساس مقدار Q_j صورت می گیرد؛ یعنی روستاهایی با بالاترین مقدار Q_j و N_j بالاترین سطح تغییر در سبک زندگی را براساس ۲۰ قلمرو تغییر در سبک زندگی دارند و در مقابل، روستاهایی با کمترین مقدار Q_j ، پایین ترین سطح تغییر در سبک زندگی را در مقایسه با سایر روستاها دارند. همان گونه که جدول (۱۳) نشان می دهد، روستای نهور بالاترین میزان تغییر در سبک زندگی عشایر اسکان یافته و روستای کالشور کمترین تغییر در سبک زندگی را داشته است.

جدول ۱۳. نتایج ارزیابی مدل کوپراس برای رتبه بندی تغییر در سبک زندگی

روستاها	SJ +	SJ -	1 / S-	Q	Nj	رتبه
بنیاباد	۰/۱۱۹	۰/۰۴۵	۲۲/۱۳۹	۰/۱۶۶	۹۷/۶۲۰	۳
کالشور	۰/۱۱۵	۰/۰۴۵	۲۲/۱۹۸	۰/۱۶۲	۹۵/۴۱۲	۶
ده خطیب	۰/۱۲۴	۰/۰۴۶	۲۱/۷۰۹	۰/۱۷۰	۱۰۰/۲۲۶	۲
نهور	۰/۱۲۸	۰/۰۴۹	۲۰/۲۹۷	۰/۱۷۲	۱۰۰/۰۴۹	۱
چاه زول	۰/۱۱۷	۰/۰۴۵	۲۲/۰۲۱	۰/۱۶۴	۹۶/۵۴۹	۵
موسی آباد	۰/۱۱۹	۰/۰۴۷	۲۱/۴۰۳	۰/۱۶۵	۹۷/۰۲۱	۴
جمع	۰/۲۷۸	۰/۱۶۶	۱۲۹/۷۶۷	۰/۱۶۶	*	*

منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۲

از نتایج این گونه استنباط می شود که روستاهای مورد مطالعه، وضعیتی متفاوت به لحاظ سطح تغییر در سبک زندگی هستند. همان گونه که جدول (۱۶) نشان می دهد در مجموع مؤلفه ها، روستاهای عشایری نهور، ده خطیب، بنیاباد و چاه زول به ترتیب در تغییر سبک زندگی بیشتری از دید جامعه نمونه دارند.

نتیجه گیری

تغییر و تحول همیشه همراه جوامع بشری بوده و بعد از انقلاب صنعتی به دلیل گسترش فناوری این تغییرات سرعت بیشتری به خود گرفته است. در این میان، جوامع امروزه به دلایل متعدد، تغییرات زیادی در ابعاد مختلف سبک و شیوه زندگی خود تجربه کرده اند. تغییر در سبک زندگی عشایر از جمله مقولاتی است که شناخت آن می تواند در تحقق اهداف توسعه پایدار محیط نقش قابل توجهی را ایفا کند. هدف پژوهش حاضر مطالعه و تحلیل تغییر سبک زندگی عشایر اسکان یافته در کانون های توسعه اسکان شهرستان خواف بوده است. در این پژوهش به منظور پاسخگویی به سؤال اول تحقیق و تحلیل و شناسایی وضعیت موجود تغییر سبک زندگی در بین عشایر اسکان یافته آزمون T تک نمونه ای انجام شد. نتایج پژوهش نشان می دهد که، سطح تغییر در سبک زندگی در میان عشایر اسکان یافته مورد مطالعه در همه ابعاد بالاتر از حد متوسط است که نشانگر این است که تغییر در سبک زندگی عشایر در همه ی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی صورت گرفته است و تغییرات بیشتر از حد متوسط می باشد. همچنین برای تبیین اهمیت و جایگاه هریک از ابعاد سه گانه (اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست محیطی) در تغییر سبک زندگی عشایر اسکان یافته از آزمون فریدمن استفاده شد. نتایج آزمون نشان داد که ابعاد اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی و به ترتیب در ایجاد تغییر در سبک زندگی در اعضاء نمونه تأثیرگذار می باشد. این نتایج با یافته های پژوهش های منصوری و همکاران (۱۴۰۰)، علی پور و ولیزاده زرنقی (۱۳۹۹)، اصغری لقمجانی و نسیمی (۱۳۹۷) و صلاحی اصفهانی و خجسته نسب (۱۳۹۳) مطابقت دارد. از سوی دیگر با توجه به مشخص شدن وجود تفاوت بین روستاهای مورد مطالعه به لحاظ برخورداری از هر یک از شاخص های مورد مطالعه، به منظور

پاسخگویی به سؤال دوم تحقیق و ارزیابی و اولویت‌بندی بین کانون‌های عشایری مورد مطالعه به لحاظ سطح تغییر در زندگی از روش اولویت‌بندی کوپراس، به عنوان یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره، استفاده شد. از نتایج این‌گونه استنباط می‌شود که عشایر اسکان یافته روستای نه‌ور بیشترین درهمتنیدگی را در زندگی متفاوت از عشایر و در زندگی جدید را داشته و کمترین آن متعلق به کالشور است. روستاهای دهستان‌های مورد مطالعه، وضعیتی متفاوت به لحاظ سطح تغییر در سبک زندگی هستند. در مجموع مؤلفه‌ها، روستاهای نه‌ور، ده خطیب، بنی‌آباد و چاه زول به ترتیب از تغییر در سبک زندگی بیشتری از دید جامعه نمونه دارند بنابراین توجه به پیامدهای این تغییرات از اهمیت زیادی برخوردار است که برنامه‌ریزان روستایی و عشایری می‌بایست تغییرات و پیامدهای آن را مورد توجه قرار دهند. از آن‌جا که جوانان، پیشگامان تغییر هستند و پتانسیل لازم برای پذیرش سبک زندگی جدید را بیش از نسل‌های گذشته دارند و بیش از گروه‌های دیگر، پیامدهای تغییر سبک زندگی در زندگی آنان بازتاب دارد، برنامه‌ریزان می‌بایست بیشتر به تغییرات در حال وقوع و پیامدهای این تغییرات در جوامع عشایری به ویژه نسل جوان توجه کنند. از این رو، بر مبنای یافته‌های حاصل از بررسی خانوارهای عشایری اسکان‌یافته شهرستان خواف پیشنهادات زیر قابل ارائه می‌باشد:

- با توجه به نتایج حاصله، تدوین و اجرای برنامه‌های متناسبی در جهت کنترل تغییرات سبک زندگی جامعه عشایری اجتناب ناپذیر است. در این راستا، توجه به نقش وسایل ارتباط جمعی و مراکز آموزشی در ترویج صحیح ارزش‌ها و باورها و برنامه‌ریزی جهت ارائه و انتقال محتوای فرهنگی و تقویت فرهنگ و پالایش عناصر فرهنگی جامعه عشایری و انتقال میراث فرهنگی به نسل آینده الزامی است؛
- همچنین نتایج مؤلفه‌های اقتصادی و زیست‌محیطی تغییر سبک زندگی در کانون‌های عشایری مورد مطالعه نشان داد که در فرآیند اسکان عشایر توجه تنوع بخشی به منابع درآمد و اشتغال عشایر به‌گونه‌ای که ضمن ایجاد معیشت پایدار و کاهش فقر از پیامدهای ناگوار زیست محیطی از جمله تخریب منابع محیطی و مراتع پیرامون سکونتگاه‌های عشایری بکاهد، ضروری است؛
- با توجه به محدودیت توسعه سطح زیر کشت و وجود منابع آبی کم در اغلب مناطق عشایری مورد مطالعه در شهرستان، فرایند اسکان عشایر با سرمایه‌گذاری‌ها و اقدامات لازم جهت آبی نمودن اراضی دیم همراه گردد. از این رهگذر امکان جبران کاهش درآمد عشایر از محل دامداری فراهم می‌آید و شرایط بهتری برای تثبیت جمعیت ایجاد می‌شود؛ و
- در کانون‌های اسکان عشایر مورد مطالعه لازم است با ارائه خدماتی نظیر آب، برق، احداث درمانگاه، خانه بهداشت و مدرسه، تقویت راه‌ها و زیرساخت‌های ارتباطی زمینه ماندگاری ساکنان را فراهم آورند و مانع مهاجرت آنان به شهرها شوند.

سپاسگزاری

مقاله حاضر مستخرج از یک کار تحقیقاتی در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی بوده که در گروه جغرافیای دانشگاه فردوسی مشهد انجام شده است.

منابع

- ابراهیم آبادی، حسین. (۱۳۹۲). رویکردی میان‌رشته‌ای به سبک زندگی با نگاهی به جامعه ایران. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، دوره پنجم، ۴(۲۰)، صص ۳۳-۵۴. <https://doi.org/10.7508/isih.2014.20.002>
- ازکیا، مصطفی و حسینی رودبارکی، سکینه. (۱۳۸۸). بررسی تغییرات سبک زندگی در جامعه روستایی ایران، مجله جامعه‌شناسی معاصر، ۱(۳۷)، صص ۲۶۴-۲۴۱. <https://sanad.iau.ir/Journal/jisds/Article/821606>
- آسایش، حسین و مشیری، سید رحیم. (۱۳۸۷). روش و فنون پژوهش‌های علمی در علوم انسانی با تاکید بر جغرافیا. جلد اول. تهران: قومس.
- اسماعیلیان مقدم، علی؛ فال سلیمان، محمود؛ شریفی، امیر؛ و خوجانی، قاسم. (۱۳۹۳). بررسی تأثیرات اقتصادی و اجتماعی طرح تجمیع و اسکان عشایر (مطالعه موردی: کانون توسعه عشایری دشت حسین آباد. دو فصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناختی شهری. ۴(۲)، صص ۳۰-۲۱. https://grup.journals.pnu.ac.ir/article_1040_97e4ae487da824882d7ca955740754cb.pdf
- اصغری، لقمجانی و صادق نسیمی حمیدرضا. (۱۳۹۷) واکاوی تغییرات نسلی در سبک زندگی جامعه عشایری (مطالعه موردی: طایفه باباری، استان کهگیلویه و بویراحمد). فصلنامه علمی پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی ۱۱ (۱)، صص ۳۳۷-۳۱۷. https://journals.iau.ir/article_663979_4d19297d332888a1b26518070d647fcd.pdf

- امینی، عباس و روزفراخ، ثریا. (۱۳۹۷). ارزیابی پیامدهای اسکان جامعه عشایری شهرستان بویراحمد در کانون‌های دشت روم. علوم ترویج و آموزش کشاورزی. ۱۴ (۱)، صص ۳۸-۶۶. https://www.iaeej.ir/article_68890.html
- آیین نامه ساماندهی عشایر و مصوبات شورای عالی عشایر. (۱۳۹۱). سازمان امور عشایر ایران. تهران: آیندگان، شماره ۱۸۶۸۸ / ت ۳۲۴۶۷ ه. <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/123049>
- تقی زاده فانی، ابوالقاسم؛ دین پرست، ساجده و نصیری‌زارع، سعید. (۱۴۰۳). بررسی اثرات جهانی شدن بر تغییر سبک زندگی فرهنگی روستاییان مطالعه موردی: روستاهای دهستان لیلان جنوبی شهرستان ملکان. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۶ (۱). صص ۱۶۷-۱۸۱. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2023.330213.1008375>
- جمینی دود، دهقانی امین. (۱۴۰۲). شناسایی ظرفیت‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه عشایری غرب ایران (مطالعه موردی: شهرستان روانسر). مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی. ۴ (۳). صص ۲۰-۱. <http://qasma.lju.ac.ir/article-1-528-fa.html>
- چراغی، طیب؛ پورسعید، علیرضا؛ اشراقی سامانی، رؤیا؛ آرایش، محمدباقر و واحدی، مرجان. (۱۳۹۹). تحلیل پایداری معیشت و شیوه سکنی گزینی عشایر در شهرستان ایلام. اقتصاد فضا و توسعه روستایی. ۹ (۳۲). صص ۱۰۴-۸۹. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.23222131.1399.9.32.5.0>
- حاجی‌علیزاده، جواد. (۱۴۰۲). بررسی اثرات اسکان بر معیشت پایدار عشایر در بخش مرکزی شهرستان داراب. مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ نشینان. ۳ (۱). صص ۸۱-۹۴. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.28210530.1402.3.1.7.9>
- دهقانی، امین. (۱۳۹۶). تحلیل پیامدهای جهانی شدن بر ابعاد زندگی جوامع عشایری اسکانیافته (مورد پژوهی: کانون‌های اسکان عشایری استان فارس). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۷ (۲۷). صص ۳۵-۴۶. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22516735.1396.7.27.3.0>
- ریاحی، وحید؛ احمدی، راشد و عزمی، آئیز. (۱۳۹۰). بررسی نقش طرح‌های اسکان در توسعه اقتصادی و اجتماعی عشایر (مورد: کانون‌های اسکان عشایر کهکیلویه و بویر احمد). تحقیقات کاربردی علوم اجتماعی-جغرافیایی. ۱۳ (۲۸). صص ۹۵-۱۱۲. <http://jgs.khu.ac.ir/article-1-687-fa.html>
- سازمان امور عشایر ایران (۱۳۹۶). آیین نامه ساماندهی عشایر. تصویب نامه هیئت وزیران به انضمام مصوبات شورای عالی عشایر در سالهای ۱۳۸۸-۹۵ تهران: سازمان امور عشایر ایران. <https://ajkhz.ir/mizkhedmat/index.php/download/aashair.pdf>
- سازمان امور عشایر ایران. (۱۴۰۰). نتایج پایه سرشماری ثبتی مبنایی عشایر کوچنده کشور ۱۴۰۰. <https://ashayer.ir>
- سلطانی، غلامرضا. (۱۳۷۸). ارزیابی اقتصادی طرح اسکان عشایر در دشت بکان اقلید، شیراز: سازمان امورعشایراستان فارس.
- شاطری، مفید و حجتی پور، محمد. (۱۳۹۰). اثرات اقتصادی - اجتماعی طرح‌های اسکان بر جوامع عشایری (مطالعه موردی: شهرک ناز دشت سربیشه استان خراسان جنوبی). فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی. ۳ (۲). صص ۲۹-۱۷. <https://www.sid.ir/paper/472889/fa>
- شکور، علی و رضایی، محمدرضا. (۱۳۸۹). بررسی و مقایسه الگوهای اقتصادی تولید در ایل قشقای فیروزآباد و سنجش گرایش آنان به تغییر شیوه معیشت. جغرافیای انسانی. ۲ (۲). صص ۱۳۳-۱۲۳. <https://www.sid.ir/paper/177079/fa>
- شکور، علی؛ طیبی، حمید رضا؛ باقرزاده، محمد صادق؛ و واحد پور، غلامعباس. (۱۳۹۲). سنجش عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر بر اسکان عشایر، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. ۳ (۹). صص ۱۱-۱. https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_19.html
- صلاحی اصفهانی، گیتی؛ خجسته نسب، حمید. (۱۳۹۳). تغییرات نسلی سبک زندگی در جامعه عشایری نمونه موردی: قشلاق قره باغ شهرستان ساوه. فصلنامه علمی - پژوهشی و بین المللی انجمن جغرافیای ایران. ۱۲ (۴۰). صص ۱۸۵-۱۶۱. <https://www.sid.ir/paper/150345/fa>
- عزیزی، سمیه. (۱۴۰۲). تحلیل شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی عشایر قبل و بعد از اسکان در شهرستان ملارد. پژوهش‌های روستائی. ۱۴ (۴). صص ۷۴۷-۷۳۲. <https://doi.org/10.22059/jrur.2023.359167.1835>
- علیپور، دود و ولیزاده زنتی، وحید. (۱۳۹۹). بررسی تغییرات سبک زندگی روستای روزی با تاکید بر آراء بورديو. مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، ۳ (۲۴). صص ۳۱-۱۳. <https://www.magiran.com/p2248644>
- الفت، سعیده و سالمی، آزاده. (۱۳۹۱). مفهوم سبک زندگی. فصلنامه مطالعات سبک زندگی. ۱ (۱). صص ۳۶-۹. <http://noo.rs/I7S3C>
- فتحی، سروش و مختارپور، مهدی. (۱۳۹۳). بررسی نقش و تاثیر رسانه‌های نوین تصویری در تغییر سبک زندگی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه علوم و تحقیقات تهران). مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران. ۶ (۲). صص ۱۱۸-۱۰۱. <https://www.sid.ir/paper/231913/fa>

- قربانی ریگ، رضا و رفیع‌فر، جلال الدین. (۱۳۸۶). تغییرات فرهنگی از کوچ به اسکان عشایر تالش. نامه علوم اجتماعی. شماره ۳۱. صص ۵۷-۸۰.
https://jnoe.ut.ac.ir/article_18911.html
- کریمی حمید رضا و دریکوندی فیروز (۱۳۹۵). بررسی اثرات اقتصادی- اجتماعی اسکان عشایر بر خانوارهای اسکان‌یافته در استان لرستان. ۱۹، ۳ (۷۵). ۱-۲۴.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.15633322.1395.19.3.1.7>
- کیانی، عزت‌الله؛ جمال منش، آرش و ظهوری، سید احسان. (۱۴۰۲). بررسی پیامدهای فرهنگی و مدیریتی در زندگی عشایر ایران. مطالعات ایلات و عشایر. ۱۱۳ (۱). صص ۱-۲۹.
https://journals.iau.ir/article_700150.html
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۷). تجدد و تشخص. ترجمه ناصر موفقیان. تهران: نی.
- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۰). نتایج پایه سرشماری ثبتی مبنایی عشایر کوچنده کشور ۱۴۰۰. <https://amar.org.ir/nomadic-census>
- مشیری، سید رحیم و مولایی هاشجین، نصر الله. (۱۳۸۶). اقتصاد کوچ‌نشینان ایران، تهران: دانشگاه پیام نور.
- منصوری، فریبا، شاطری، مفید و محمودفال، سلیمان. (۱۴۰۰) تحلیل بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی عشایر اسکان‌یافته و پیامدهای اجرای طرح برنامه ریزی شده اسکان) مطالعه موردی: کانون اسکان گودگپ در شهرستان شیراز). مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان، دوره اول، شماره اول پیاپی ۱، صص ۴۷-۶۵.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.28210530.1400.1.1.5.3>
- مهدوی، داوود؛ سجاسی‌قیداری، حمداله و محمودی، حمیده. (۱۳۹۸). تحلیل نگرش و رفتار زیست‌محیط‌گرایانه جوامع عشایری پس از اجرای طرح مدیریت مشارکتی جنگل و مرتع نمونه مطالعه: بخش بازفت استان چهارمحال و بختیاری؛ جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی. ۳۰ (۲). صص ۱۵۶-۱۳۵.
<https://doi.org/10.22108/gep.2019.118113.1174>
- مهدوی، مسعود؛ رضایی، پژمان و قدیری معصوم، مجتبی. (۱۳۸۶). روستاهای برآمده از اسکان عشایر و چالش‌های آن، فصلنامه روستا و توسعه، ۱۰ (۱). صص ۴۱-۶۲.
http://rvt.agri-peri.ac.ir/article_59315.html
- Bell, D. (2005). Ordinary lifestyles, US. McGrawhill: New York. <https://www.amazon.com/Ordinary-Lifestyles-David-Bell/dp/0335215505>
- Bhandaari, P. (2013). Rural livelihood change? Household capital, community resources and livelihood transition. Journal of Rural Studies, 32: 126-136. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.05.001>
- Hirano, A. 2003. Mapping Sedentarization of the Rendille Pastoralists in Marsabit, Northern Kenya Using Remotely Sensed Image Data. Association of American Geographers, University of Tsukuba, 7: 111-121.
- Jiao, X., Pouliot, M. and Walelign, S.Z. (2017). Livelihood strategies and dynamics in rural Cambodia. World Development, 97:266-278. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.04.019>
- Thyra C uth. (1996), "Definition of Life Style and its Application to Travel Behavior". Proceedings from the Annual Transport Conference at Aalborg University /Mobilitet og adfærd. Department of Marketing at the Aarhus V, Denmark. <https://doi.org/10.5278/ojs.td.v3i1.3996>
- Veal A. J (2000). Leisure and lifestyle bibliography. School of Leisure, Sport & Tourism, University of Technology Sydney: Sydney. 24(2). p. 359-376. <http://dx.doi.org/10.7202/000187ar>
- Zhang, Q., Wang, Y., Tao, S., Bilsborrow, R.E., Qiu, T., Liu, C., Song, C. (2020), Divergent socioeconomic-ecological outcomes of China's conversion of cropland to forest program in the subtropical mountainous area and the semi-arid Loess Plateau, Ecosystem Services, 45, 101167.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.ecoser.2020.101167>